כפר עולמי · יחידה 3: אי־שוויון מרחבי · חוברת קטנה

גלעין ושוליים

חוברת תלמיד · **ז׳ רגיל**

למה במקום אחד הכול קרוב – ובמקום אחר הכול רחוק?

שם:	כיתה:	תאריך:

מה בחוברת?

1. מושגי מפתח
2. קוראים: מרכז העניינים ומה שמסביב
3. חלק א׳ – מתרגלים מושגים
4. חלק ב׳ – בודקים הבנה
5. חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים
6. כרטיס יציאה ✂

משחקים לשיעור הזה (חידון מהיר, איש תלוי, טריוויה ועוד) באתר: https://geo-z-chovrot-tiny.sites.tab.bot/

יצרה: רוית ראש בן ישי

מושגי מפתח

קראו את המושגים. נשתמש בהם בכל החוברת.

אזור שוליים

אזור רחוק מהגלעין, לרוב דליל, עם פחות מקומות עבודה ושירותים, אך עם נוף פתוח ודיור זול.

לדוגמה: יישובים בנגב ובגליל

אזור גלעין

האזור המרכזי והצפוף במדינה, שבו מתרכזים שלטון, כלכלה, שירותים, תחבורה ומקומות עבודה רבים.

לדוגמה: אזור המרכז סביב תל אביב

הגירה פנימית

מעבר של אנשים ממקום למקום בתוך אותה מדינה, למשל מהשוליים לגלעין.

לדוגמה: צעירה עוברת מהגליל לעיר במרכז

מאזן הגירה

מספר האנשים שעברו לגור באזור פחות מספר האנשים שעזבו אותו.

לדוגמה: באו 300 ועזבו 500 – מאזן שלילי

עיירת פיתוח

עיירה שהוקמה בישראל בשנות החמישים בנגב ובגליל, ויושבו בה עולים חדשים רבים.

לדוגמה: עיירה בנגב שהוקמה לעולים

פיזור אוכלוסייה

מדיניות שמטרתה לעודד מגורים באזורי השוליים כדי שהאוכלוסייה לא תתרכז רק במרכז.

לדוגמה: הקמת יישובים חדשים בדרום ובצפון

הטבות מס

הקלות בתשלום מסים שמדינה נותנת לתושבים או לעסקים כדי לעודד אותם לפעול באזור מסוים.

לדוגמה: מפעל בשוליים שמשלם פחות מס

נגישות לשירותים

מידת הקלות להגיע לבית חולים, לאוניברסיטה, לתרבות ולעבודה, לפי מרחק, זמן ותחבורה.

לדוגמה: שעה וחצי נסיעה לבית חולים גדול

קוראים

מרכז העניינים ומה שמסביב

כמעט בכל מדינה יש אזור שבו "הכול קורה": גרים בו אנשים רבים בצפיפות, ונמצאים בו מטות החברות, מוסדות השלטון, האוניברסיטאות, בתי החולים הגדולים ושדות התעופה. זהו אזור הגלעין. אליו מתנקזים כבישים ומסילות, ובו יש מגוון גדול של מקומות עבודה ושכר ממוצע גבוה – אך גם רעש, פקקים ודיור יקר.

רחוק יותר נמצאים אזורי השוליים – לרוב הרריים, מדבריים או סמוכים לגבול. האוכלוסייה דלילה, מקומות העבודה מעטים, והנגישות לשירותים נמוכה: הדרך לבית חולים גדול או לאוניברסיטה ארוכה. מנגד, יש בהם נוף פתוח, שקט, קהילות חזקות ודיור זול. בישראל, אזור המרכז סביב תל אביב הוא הגלעין, והנגב והגליל הם אזורי שוליים.

כדי לדעת אם אזור "מושך" או "דוחה", מחשבים מאזן הגירה: מי שעברו לגור באזור פחות מי שעזבו. מאזן שלילי מראה שיותר אנשים עוזבים. לעיתים צעירים עוזבים את השוליים כדי ללמוד ולעבוד בגלעין – הגירה פנימית – וכך השוליים מאבדים כוח אדם צעיר והפער גדל.

מדינות מנסות לצמצם את הפערים. בשנות החמישים פעלה בישראל מדיניות פיזור אוכלוסייה: הוקמו עיירות פיתוח בנגב ובגליל, ויושבו בהן עולים רבים. כיום נעזרים בהטבות מס ודיור, בכבישים ובמסילות, בפארקי תעשייה ובמכללות, ובהעברת מוסדות מהמרכז. השאלה היא איך עושים זאת כך שיועיל באמת לתושבים.

חלק א' – מתרגלים מושגים

בחלק הזה נחבר כל מושג להגדרה שלו, ונזהה דוגמאות מהחיים.

1. התאימו: כתבו בריבוע את האות של ההגדרה המתאימה.

1. אזור גלעין		**א.** מדיניות שמטרתה לעודד מגורים באזורי השוליים כדי שהאוכלוסייה לא תתרכז רק במרכז.
2. אזור שוליים		**ב.** עיירה שהוקמה בישראל בשנות החמישים בנגב ובגליל, ויושבו בה עולים חדשים רבים.
3. מאזן הגירה		**ג.** מעבר של אנשים ממקום למקום בתוך אותה מדינה, למשל מהשוליים לגלעין.
4. הגירה פנימית		**ד.** אזור רחוק מהגלעין, לרוב דליל, עם פחות מקומות עבודה ושירותים, אך עם נוף פתוח ודיור זול.
5. פיזור אוכלוסייה		**ה.** האזור המרכזי והצפוף במדינה, שבו מתרכזים שלטון, כלכלה, שירותים, תחבורה ומקומות עבודה רבים.
6. עיירת פיתוח		**ו.** מספר האנשים שעברו לגור באזור פחות מספר האנשים שעזבו אותו.

2. השלימו: לאיזה מושג מתאימה כל דוגמה?

מחסן מילים: הטבות מס נגישות לשירותים פיזור אוכלוסייה עיירת פיתוח

1. מפעל בשוליים שמשלם פחות מס – זו דוגמה ל־_____
2. שעה וחצי נסיעה לבית חולים גדול – זו דוגמה ל־_____
3. עיירה בנגב שהוקמה לעולים – זו דוגמה ל־_____
4. הקמת יישובים חדשים בדרום ובצפון – זו דוגמה ל־_____

חלק ב' – בודקים הבנה

חזרו לקטע הקריאה. הקיפו את התשובה הנכונה, וסמנו נכון או לא נכון.

1 מה מאפיין אזור גלעין?

- ◯ א. אוכלוסייה דלילה ומעט שירותים
- ◯ ב. ריכוז של שלטון, כלכלה, שירותים ותחבורה
- ◯ ג. רק חקלאות
- ◯ ד. מרחק רב מכל כביש

2 מה פירוש מאזן הגירה שלילי?

- ◯ א. יותר אנשים עוזבים את האזור מאשר מגיעים אליו
- ◯ ב. יותר אנשים מגיעים מאשר עוזבים
- ◯ ג. אין הגירה בכלל
- ◯ ד. כל התושבים עזבו

3 כיצד עזיבת צעירים מגדילה את הפער?

- ◯ א. השוליים מקבלים יותר כוח אדם
- ◯ ב. היא לא משפיעה
- ◯ ג. השוליים מאבדים כוח אדם צעיר, ופחות עסקים ושירותים נפתחים
- ◯ ד. הגלעין מאבד תושבים

4 מה הייתה מדיניות פיזור האוכלוסייה בשנות החמישים?

- ◯ א. העברת כולם למרכז
- ◯ ב. בניית מגדלים בתל אביב
- ◯ ג. סגירת יישובים
- ◯ ד. הקמת עיירות פיתוח בנגב ובגליל ויישוב עולים בהן

5 מה מבין אלה הוא יתרון של אזורי השוליים?

- ◯ א. נוף פתוח, שקט ודיור זול
- ◯ ב. בתי חולים גדולים קרובים
- ◯ ג. מגוון עבודה גדול מאוד
- ◯ ד. שדות תעופה גדולים

נכון או לא נכון? אם לא נכון – תקנו בשורה.

1	פער בין גלעין לשוליים קיים במדינות רבות בעולם.	נכון	לא נכון
2	מאזן הגירה מחושב רק לפי מספר הילדים שנולדו.	נכון	לא נכון
3	הגירה פנימית היא מעבר בתוך אותה מדינה.	נכון	לא נכון
4	באזורי השוליים אין שום יתרון.	נכון	לא נכון

חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים

כאן אין תשובה אחת נכונה. כתבו במשפטים מלאים והסבירו את דעתכם.

1 השוו בין גלעין לשוליים בישראל לפי שלושה תבחינים לבחירתכם.

2 חשבו מאזן הגירה: לעיירה הגיעו 400תושבים ועזבו .650מה המאזן ומה הוא מלמד?

3 איזו דרך לצמצום פערים נראית לכם הכי יעילה? נמקו.

התחילו כך: לדעתי... כי...

כרטיס יציאה – גלעין ושוליים

גזרו לאורך הקו המקווקו ומסרו למורה. שם: _____

1 שלושה מאפיינים של הגלעין: ...

2 מאזן הגירה שלילי פירושו...

3 הדרך שאני ממליץ עליה לצמצום הפער: ...

איך הבנתי? ◯ הבנתי היטב ◯ הבנתי חלקית ◯ אני צריכים/ות עזרה